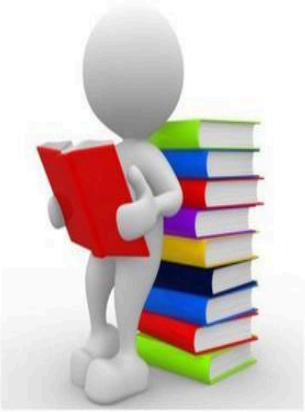
24.04.23р. 05гр. укр. мова 2ур.

Доброго дня! Тема уроку. Оцінювальні жанри. Характеристика

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою: moshev2020@icloud.com

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ

До основних **етикетних жанрів** належать *привітання й вибачення.*

***Привітання* — слова або жести, звернені до кого-небудь під час зустрічі на знак прихильного ставлення, доброзичливості.**

До найпоширеніших етикетних форм вітання належать такі: *Доброго ранку! Доб рий день! Добридень! Добрий вечір! Добривечір! Вітаю! Привіт! Моє шанування! Доброго здоров'я!* Вибираючи форму вітання, зважайте на вік людини й ситуацію мовлення. Форму *Привіт!* здебільшого використовують люди, які мають товариські стосунки.

Оскільки етикетні форми є стійкими сполуками слів (фразеологізмами), то не можна їх змінювати. Форми *Добрий ранок! Доброго дня! Доброго вечора!* — не бажані, хоча вживання їх не є грубим порушенням.

***Вибачення* — слова, які використовують, щоб виявити поблажливість за дрібну або велику провину.**

До етикетних форм вибачення належать такі: *Вибачте! Прошу вибачен-ня! Пробачте! Прошу пробачення! Перепрошую! Даруйте!* Форми *Вибачаюсь! Пробачаюсь! Я хочу вибачитись!* є некоректними й не можуть бути рекомендовані як вислови вибачення, оскільки за своєю граматичною формою означають дію, спрямовану на себе, а не на того, у кого просять вибачення. Тобто, вживаючи форми на ***-сь, -ся***, людина сама себе вибачає.

Теоретична частина

Український мовленнєвий етикет

Життя людини в суспільстві регламентоване системою різних правил, законів. Правила соціальної поведінки людини, які виробилися впродовж усієї культурної еволюції людства і враховують його соціально-історичний досвід, становлять зміст поняття "етикет".

Етикет (франц. йtiquette, від флам. steeken - встромляти) - вироблені суспільством норми поведінки. За ступенем ритуалізації поведінки виділяють різні види етикету:

- 1. Повсякденний.
- 2. Оказіональний.
- 3. Святковий.

Етикет має багаторівневу будову:

- - *вербальний (словесний) рівень* (етикетні вислови привітання, прощання, подяки, вибачення тощо);
- - *паралінгвістичний рівень* (темп мовлення, гучність, інтонація);
- - *кінетичний рівень* (жести, міміка, пози);
- - *проксемічний рівень* (стандартні дистанції спілкування, почесне місце для гостей тощо).

Своєрідним стрижнем етикету є словесний рівень. Він найповніше репрезентує етнічну самобутність. Кожна мова виробила свою систему спеціальних висловів ввічливості - мовленнєвий етикет.

Мовленнєвий етикет - це національно-специфічні правила мовленнєвої поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і висловів, що рекомендуються для висловлення подяки, прощання тощо в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співбесідником, зокрема, під час привітання, знайомства, звертання тощо.

Знання правил мовленнєвого етикету виступає не тільки показником зовнішньої культури людини, але й має безпосередній влив на формування її особистості, на виховання високої моралі, духовності. Засвоєння національного мовленнєвого етикету, вміння користуватися ним робить спілкування приємним і бажаним. Для ділової людини користуватися правилами мовленнєвого етикету відповідно до ситуації є конче необхідно.

Мовний етикет українців постає із живої мовної практики українського народу. Він вироблявся впродовж тисячоліть і відбиває культурні традиції української нації, відповідає її духовним засадам. Без сумніву, в основі національних традицій спілкування лежать загальнолюдські морально-етичні цінності-доброзичливість, повага, привітність, ґречність. Поборник національного відродження, член "Руської трійці" Я. Головацький у статті "Слова вітання, благословенства, чемності і обичайності у русинів" засвідчує: "Його [народу] вітання, прощання, просьби, перепроси, понука, благословення дихають одним духом доброти, сердечні, ніжні, а заодно чесні та гідні чоловіка ".

За умовами та змістом ситуації спілкування в системі українського мовленнєвого етикету розрізняють 15 видів стійких мовних висловів:

- 1. Звертання.
- 2. Вітання.
- 3. Знайомство.
- 4. Запрошення.
- 5. Прохання.
- 6. Вибачення.
- 7. Згода.
- 8. Незгода.
- 9. Скарга.
- 10. Втішання.
- 11. Комплімент.
- 12. Несхвалення.
- 13. Побажання.
- 14. Вдячність.
- 15. Прощання.

Відбором етикетних мовних формул у кожному виді мовленнєвого етикету створюється та чи інша тональність спілкування, тобто соціальна якість спілкування, яку можна визначити як ступінь дотримання етичних норм у

процесі комунікації. В європейському культурному ареалі виділяють п'ять видів тональностей спілкування:

- 1. Висока.
- 2. Нейтральна.
- 3. Звичайна.
- 4. Фамільярна.
- 5. Вульгарна.

Висока тональність спілкування характерна для зустрічей на найвищому рівні - сфера суто формальних суспільних структур (урочисті збори, засідання, презентації, ювілейні заходи, прес-конференції, брифінги тощо); *нейтральна* тональність панує у сфері офіційних установ під час спілкування з колегами, співробітниками; звичайна тональність реалізується в сфері побуту (магазин, майстерня, пошта, транспорт тощо); фамільярна - в сім'ї, дружньому товаристві; вульгарна - в соціально неконтрольованих ситуаціях і перебуває за межею літературної мови.

Ділове спілкування пов'язане з вибором етикетних мовних формул двох видів тональностей спілкування - *високої та нейтральної.*

Важливо добре засвоїти чинники, що впливають на вибір словесної формули в конкретній ситуації спілкування:

- 1) вік, стать, соціальний статус адресата;
- 2) особисті якості співрозмовників;
- 3) комунікативні умови (місце, час, тривалість спілкування);
- 4) характер взаємин між співрозмовниками та ін.

В офіційному спілкуванні особливе значення мають ті види мовленнєвого етикету, які представляють категорію *ввічливості,* а саме: звертання, вітання, прощання, подяка, вибачення, прохання.

Звертання - найяскравіший і часто вживаний вид мовленнєвого етикету. Суть його полягає в тому, щоб назвати співрозмовника з метою привернути його увагу, звернутись з проханням чи пропозицією.

Система етикетних звертань української мови зазнала в своєму історичному розвитку найбільше змін, що пояснюється особливою залежністю від соціальної організації суспільства. Сьогодні реєстр слів-звертань офіційного вжитку складають пане (пані, панове), добродію (добродійко, добродії), друзі, товариство, колеги, громадо, громадянине (громадянко, громадяни), товаришу (товаришко, товариші), які супроводжують етикетні означення вельмишановний, вельмиповажний, глибокоповажний, високодостойний, шановний, дорогий, напр.: *високоповажний пане Президенте, глибокоповажні пані та панове, дорогі друзі, високоповажна святочна громадо, шановні колеги.*

Вибір звертання значною мірою залежить від тональності спілкування. Офіційна величальна функція закріпилася сьогодні за звертанням *пане (пані, панове)*. В офіційному, здебільшого усному, спілкуванні послуговуються цим звертанням у поєднанні з прізвищем або назвою особи за фахом чи родом діяльності, напр.: *пане Ткачук, пане професоре, пане ректоре*. Це шанобливо-ввічливе звертання поширилось в українській мові під впливом польської, в якій воно має нейтральне значення. Як офіційне звертання до високопоставлених привілейованих верств суспільства "Словник староукраїнської мови XIV-XV ст." фіксує з XIV ст. Пізніше воно узвичаїлося як ввічлива форма звертання до людей незалежно від їх соціального становища в інтелігентному, а потім селянському середовищі. Вживалося самостійно або в поєднанні з іменем, напр.: *Пані!Пані Інно!* До речі, в Галичині було поширене звертання пане-добродію, пане-товаришу. У свідомості попередніх поколінь слово пан мало негативну конотацію, пов'язувалось з

"гнобителями народних мас". Насправді слово Пан у грецькій міфології означає "покровитель усієї природи; господар". Тому вживання в народних українських піснях, колядках звертання *пане-господарю* є засобом вираження шанобливого ставлення до господаря дому. Прикро, якщо хтось зауважує на таке звертання: "У нас панів нема!". Так це ж погано, що таки вдалося за сотні років неволі вичавити з нас ГОСПОДАРЯ, ПАНА свого життя, свого слова і діла! Варто реанімувати і повернути в український мовленнєвий етикет цю формулу звертання до високоповажних осіб під час офіційних зустрічей.

Звертання добродію (добродійко, добродії) вважають давньою почесною назвою осіб, що роблять добро. Як етикетне звертання фіксує "Історичний словник української мови" Є. Тимченка з XVII ст. Поширене було здебільшого на сході України. Вживалось у сполученні з етикетними означеннями *вельмишановний, вельмиповажний* та з прізвищем, ім'ям, іменем по батькові, напр.: *вельмишановний добродію Олексію Петровичу*. У традиційному значенні варто вживати це звертання й сьогодні в різних сферах суспільного життя, зокрема діловій.

Звертання товаришу з'явилося в українській мові наприкінці XIX-початку XX ст. і використовувалося в інтелігентському середовищі в значеннях "1. Людина, зв'язана з ким-небудь дружбою. 2. Людина, ідейно зв'язана з іншими людьми". У радянський час це слово витіснило всі інші звертання, ідеологізувалося і функціонувало для називання соратника по партії. Дискусія про те, щоб замінити звертання товаришу лейтенанте (полковнику) на традиційне для українського війська звертання *пане* ще тільки починається. Більш поширеним є звертання *Товариство!* до групи людей, які пов'язані певною спільністю (інтересами, становищем у суспільстві тощо).

Звертання громадянине (громадянко, громадяни) обмежується правовою, юридичною сферою і підкреслює рівність усіх членів суспільства перед законом як осіб, що користуються громадянськими правами і мають певні обов'язки.

Однією з форм звертання до незнайомих людей, яким наперед виказуємо "кредит довіри", є слово друзі. Це звертання набуло особливого звучання через часте використання його Президентом Віктором Ющенком під час виборів Президента та Помаранчевої революції в Україні.

У розмові з колегами, звертаючись до керівників установи, організації узвичаєною є форма звертання на ім'я та по батькові, напр.:

Вікторе Андрійовичу, Іване Степановичу, Юліє Володимирівно. В Київській Русі ім'я по батькові виконувало функцію прізвища, наприклад, Анна Ярославна. І тільки тоді, коли узвичаїлося прізвисько, будова найменувань стала двокомпонентною, наприклад, *Ярослав (Володимирович) Мудрий.* Отже, легко відмовлятися від власне українських звертань на ім'я та по батькові, очевидно, не варто. Однак треба наголосити на тому, що не по-українськи звучить звертання *Олександрівно! Миколайовичу!* Така традиція звертання здавна відома російській мові й не слід її переймати!

Існує усталена система звертань до осіб духовного сану.

Згідно з церковною традицією виділяють три ступені священства. Вони співвіднесені з певними засобами титулування священиків, дотримання яких обов'язкове у звертанні до духовної особи.

У християнстві найвищий чин у церкві - єпископ, або архієрей (у католиків кардинал). Це спільна назва для єпископа, архієпископа, митрополита. Єпископів прадавніх столиць (Єрусалим, Константинополь, Рим, Київ) називали патріархами.

До патріархів і Папи звертаються:

Ваша святосте!

До архієпископа:

Ваша превелебносте!

До кардинала (найвищий духовний сан у католиків після Папи):

Ваша превелебносте!

Ваша ясновельможносте!

До єпископа (у Західній Україні):

Владико!

Нижчі чини духовного сану - священик, пресвітер (у більшості християнських сект - виборний керівник релігійної громади). До священиків звертаються: *Панотче! Отче!*

Найнижчий священицький чин-архідиякон (старший диякон при єпископові), диякон (помічник священика чи архієрея при Службі Божій).

У звертанні до осіб цього духовного сану: *Всечесні отці! Всечесне духовенство!*

Заслуговує на увагу і вибір звертання до великої кількості слухачів на різноманітних зібраннях: зборах, засіданнях, конференціях тощо. Форму звертання звичайно визначає вид зібрання. Кожне звертання враховує своєрідність аудиторії, прагнення і можливість доповідача наблизитись до слухачів, напр.: *Вельмишановний пане ректоре! Вельмишановний пане голово! Шановні колеги! Дорогі друзі! Вельмишановні пані та панове!*

Вітання виконує важливу функцію в комунікативному акті-з нього починається спілкування, а часто ним же і обмежується як етикетним ритуалом. Цим пояснюється спеціалізований характер і певний автоматизм вітальних висловів.

Перше враження про людину складається від того, наскільки щиро і привітно вона вітається. У вмінні вибрати доречну форму вітання виявляється загальна і мовна культура людини. Вибір залежить від того, в якому оточенні перебуває людина, від віку співрозмовника чи співрозмовників, від характеру стосунків між людьми, що вітаються чи прощаються, від того, де й коли це відбувається тощо.

Набір українських народних вітань надзвичайно різноманітний і поліфункціональний, напр.: *Доброго ранку! Добрий день! Добрий вечір! Здрастуйте! Привіт! Дай, Боже!* Існує цілий ряд сакральних вітань, напр.: Христос воскрес! Христос рождається!

Формул вітання в українській діловій мові порівняно небагато, але завжди можна знайти потрібний вислів, виходячи з конкретної ситуації, щоб висловити пошану до особи, напр.:

Добрий день! - найпоширеніше вітання, яке фіксують пам'ятки з XVI ст. Прикметник *добрий* вживається як синонім до слів *приємний, сприятливий,* а значення цілого вислову "побажання хорошого дня, удачі протягом дня". Використовується у високій та нейтральній тональностях. *Вітання Доброго дня! Добридень!* обмежуються фамільярною тональністю. Залежно від часу дня для привітання з колегами по роботі використовують також вітання *Доброго ранку! Добрий вечір!*

Прощання - це слова і вислови, які говорять, коли розлучаються. Мовленнєва частина прощання простіша, ніж вітання. Переважно це співвідносні формули, що мають інколи антонімічний характер, напр.: *До побачення! Прощай! Будь*

здоров! або функціонують як самостійні вислови чи як репліки-відповіді на власне прощальні слова, напр.: *На все добре! Бувайте здорові! Щасливо!*

Вибір етикетних висловів прощання залежить від часу, на який розлучаються особи, тональності спілкування.

Діловий, або службовий, мовленнєвий етикет допускає формули прощання, які лімітовані високою тональністю і є закритими для варіантності, наприклад:

До побачення! - вислів стилістично нейтральний, найбільш вживаний у високій тональності. За походженням його вважають калькою з російської *До свидания!*. Разом із висловами На все добре! До нових зустрічей! обслуговує також ситуацію розлуки в межах нейтральної тональності.

Прощайте! - це прощальний вислів, пов'язаний з ритуалом просити пробачення перед розлукою за можливі провини.

Подяка означає висловити вдячність, бути вдячним за щось. У висловах подяки виразніше виявляється функція ввічливості, тому їх використання належить до обов'язкових етикетних настанов. Не раз вислови подяки вживають як знак ввічливої згоди або відмови на будь-яку пропозицію.

Вибір репліки-відповіді на подяку залежить від того, за що дякують. Наприклад, за їстівне кажуть На здоров'я!; за річ, одяг - *Носи на здоров'я!* і т. ін. Універсальна, найбільш поширена відповідь на подяку це Прошу! Будь ласка!

Вибираючи формули подяки, треба враховувати значущість послуги, ситуацію. За незначну послугу можна сказати *Дякую! Спасибі!* Вважають, що вислів *Дякую!* запозичено в українську мову з німецької через посередництво польської, а вислів *Спасибі!* є східнослов'янським явищем, яке виникло після прийняття християнства. Первинно це двослівна мовна формула вдячності *Сьпаси богь* з вихідним значенням побажання спасіння богом того, кому дякували. Цікаво, що в західнослов'янському аналогічному побажанні закладена ідея "Хай Бог заплатить тому, кому дякували" (порівняймо в польській мові Bog zaplac).

Посилюють вдячність слова *щиро, сердечно, уклінно, дуже, глибоко, вельми,* напр.: *Дуже вдячний за Вашу турботу! Щиро Вам дякую!*

В офіційних ситуаціях слова подяки часто вживаються зі словами дозвольте, прийміть, складаю (складаємо), напр.: *Дозвольте висловити вам подяку! Прийміть мою найщирішу вдячність! Складаю щиру подяку!*

Етикетні вислови подяки обмежено вживають у науковому мовленні в ситуаціях усного спілкування - після закінчення наукової доповіді чи лекції, практичного чи семінарського заняття, при захисті курсових, магістерських робіт чи дисертацій. Висловлюють вдячність за активну співпрацю, допомогу, корисні поради, напр.: Дякую за співпрацю! Дякую за увагу! Дякую за запитання!

Дякую рецензентові за слушні зауваження! Дякую керівникові за допомогу та цінні поради!

Рідко вислови подяки вживають у наукових статтях, монографіях, напр.: Автор складає щиру подяку професорові СІ. Дорошенку за цінні зауваження й поради, висловлені під час обговорення матеріалів цієї статті.

Вибачення означає усвідомлення своєї провину і намагання її спокутувати за допомогою спеціальних висловів. Воно завжди супроводжується проханням вибачити, тобто виявити поблажливість, простити провину.

У ситуації невеликої провини використовують у високій тональності конструкцію Прошу вибачення (пробачення, вибачити, пробачити) за.... Підкреслено ввічливим висловом є *Вибачте ласкаво за....*

У нейтральній тональності вживають вислови:

Вибачте! - нейтральний вислів, який, вважають дослідники, запозичений з польської мови, де він означав "роздивлятися, побачити, розпізнати". Вислів *Вибачаюсь!* за формою не відповідає змістові вибачення - дія скерована на самого мовця. Дієслово *вибачатися* позначає дію, яка не може бути спрямована на предмет, є неперехідним і функціонує в українській мові в значенні "просити вибачення, усвідомлюючи свою провину" безвідносно до об'єкта дії, відповідно може вживатися в контексті *"Не живу, а вибачаюся"*.

Пробачте!- поширилось під впливом слова польської мови ргге Ьасгус "недобачити, пропустити", однак розвинуло нове лексичне значення. Вживають в українській мові як вибачення, вияв перепрошення з XVII ст.

Прохання - спонукальна мовленнєва дія у ввічливій формі з метою чогось домогтися від адресата. Мовні засоби прохання можуть використовувати як вислови привернення уваги, напр.: *Будьте ласкаві! Будь ласка! Ласкаво прошу!;* формулами позитивних реплік-відповідей на прохання є, напр.: Прошу! Будь ласка!

Вживаючи стрижневе слово ласка, ми виявляємо привітність, доброзичливість.

Серед форм висловлення прохання в ситуаціях ділового спілкування використовують формули:

Будь ласка! - функціонує в українській мові з XVI ст. для вираження прохання, запрошення, вибачення. В ситуації чемного звертання до незнайомих старших за віком осіб вживають вислови *Будьте (такі) ласкаві! Якщо Ваша ласка! З Вашої ласки!* в межах високої, нейтральної та фамільярної тональностей.

Прошу! - форма, яка, вживаючись з різною інтонацією, може обслуговувати кілька етикетних ситуацій: 1) Прошу! - прохання; 2) *Прошу!* - дозвіл; 3) Прошу? - спонукання до повторення сказаного при недочуванні. На думку

Ю. Шевельова, другий і третій варіанти ілюструють галицький внесок у збагачення лексики української мови та етикетних мовних засобів.

Поширеними у діловій сфері є ситуації, які передбачають оцінку діяльності людини, висловлених думок тощо. їх мовне забезпечення пов'язане з умінням ви брати та за сто су вати узвичаєні стандартні формули для вираження компліменту чи згоди.

Комплімент (франц. compliment - вітання) - слова, які містять невелике перебільшення позитивних якостей людини (розумово-вольових, морально-етичних), а також стосуються зовнішнього вигляду тощо.

Особливість компліменту як елемента мовленнєвого етикету - викликати симпатію співрозмовника, піднести йому настрій, зробити приємність. Він допомагає людям спілкуватися, жити разом, працювати. "Коли людину підтримати, похвалити, підкреслити щось хороше в ній, - зазначає дослідниця А. Коваль, - вона почуває себе впевненіше, намагається дорівнювати уявленню, яке про неї склалося. Особливо це потрібно молодій людині, яка не завжди буває впевненою в собі, потребує підтвердження своїх позитивних рис і починань".

Вибір компліменту залежить від статі (здебільшого компліменти говорять жінкам), соціального становища адресата, характеру взаємин чи ступеня близькості (неввічливо, наприклад, казати компліменти малознайомим чи незнайомим людям), від ситуації спілкування і попереднього змісту розмови.

Словесна люб'язність є одним із психологічних прийомів досягнення прихильності підлеглих, з одного боку, та керівника, з іншого. Наприклад, керівник може адресувати комплімент співробітникові під час роботи, напр.: *Мені приємно разом з вами працювати! Ви чудовий фахівець!* Вдалий комплімент завжди спонукає до зворотної люб'язності, напр.: *Я щасливий працювати під Вашим керівництвом!*

Відповідями на комплімент можуть бути вислови: *Дякую! Дякую, але Ви перебільшуєте! Я радий (рада) це чути. Мені приємно це чути.*

Своєрідним виявом наукового компліменту є стереотипні конструкції, які використовують у текстах рецензій для підкреслення актуальності конкретної праці, напр.:... *є першою спробою ґрунтовного дослідження; нова довгоочікувана оригінальна праця.*

Комплімент повинен констатувати, стверджувати наявність характеристики, а не містити рекомендації щодо її покращення. Краще сказати людині добрі слова з авансом, ніж моралізувати. Вміння радіти чужим успіхам - це мірило шляхетності, доброго тону.

Згода - це позитивна відповідь на прохання, наказ, погодження з думкою, твердженням співрозмовника. Виражають переважно фразами *Так! Звичайно! Безперечно! Добре! Будь ласка! Погоджуюсь!*

Репліка адресата на прохання щось зробити, яка має відтінок небажання, відмови чи сумніву, містить слова *доведеться (погодитись); очевидно (це саме так); правдоподібно (що так* воно і є); не можна заперечувати, але... та ін.

У системі наукового етикету єдність поглядів, наприклад, рецензента (опонента) й автора, виявляється через оцінку конкретних положень рецензованої праці, напр.: *Ми цілком погоджуємося з думкою автора; Як справедливо зазначає автор* тощо.

У разі незгоди етикет наукового спілкування передбачає виклад інформації у пом'якшеній формі. Доречно використовувати форми умовного способу дієслів, напр.: доцільно було б; хотілося б; або вставні слова, напр.: мабуть, напевно, можливо, очевидно, на мою думку. Такі конструкції, звичайно, не використовують, якщо йдеться про принципові розбіжності з положеннями, які висуває автор. Однак і в цьому випадку науковий такт вимагає висловлювати незгоду без зайвої категоричності. Хоча треба дбати, щоб надмірна "дозованість" наукової критики не перетворювала її на "стильову барву", що підмінює виважене, об'єктивне й вичерпне осмислення наукового доробку.

Досконале спілкування спроможне стати ключем до успіху в суспільстві та на етапах досягнення професійної кар'єри, тоді як неправильність його є причиною багатьох конфліктів між людьми. Подолати перепони на шляху до взаєморозуміння та визнання допомагає ретельне дотримання правил лінгвоетикету.

Практична частина

Комунікативний практикум

► **Що нового ви дізналися про мовленнєвий етикет?**

► **Спробуйте закінчити речення тексту.**

1. *Український мовленнєвий етикет — це національний кодекс.*
2. *І все ж основа мовленнєвого етикету незмінна — утвердження.*
3. *Основна вимога мовленнєвого етикету — ...*
4. *Український мовленнєвий етикет — то велика духовна сила.*

► **Назвіть етикетні формули:**

Вітання, прощання, вибачення, вдячності, привітання, побажання, звертання, співчуття, прохання, поради, компліменту.

Орфографічний та пунктуаційний практикум

► **Спишіть текст, вставляючи пропущені букви та розставляючи розділові знаки (можна за варіантами — уривки з тексту). Чи згодні ви з автором? Про які мовленнєві традиції українців йде мова?**

Який же вибрати тон розмови? Найкращий з усіх доброзичливий і пр..язний. Він завжди допом..гає прокладати містки від людини до людини. Не мен..ше значення має й умі(н,нн)я володіти

Ситуативні вправи

► До вас звернулися з якимось проханням. Які етикетні формули ви будете вживати, даючи відповідь-відмову в розмові з учителем, другом, мамою, незнайомим? Зробіть висновок про залежність вживання етикетних формул від ситуації мовлення.

► Ви прийшли в гості. Ви зустрічаєте гостей. Ви розмовляєте по телефону. Ви сідаєте в громадський транспорт. Як повинна поводити себе вихована людина в таких ситуаціях? Сформулюйте кілька правил поведінки для кожної ситуації.

► Двоє учнів виходять до дошки, кожен отримує своє завдання, говорять по черзі по одному правилу до наведених нижче ситуацій.

1. Уявіть себе викладачем етикету. Назвіть прийоми, за допомогою яких можна домогтися дружнього ставлення до вас співрозмовника.

2. Уявіть себе невихованим підлітком. Перелічіть такі моменти вашої поведінки, що викликають недобре ставлення оточуючих.

► **Складіть із поданих уривків зв'язний текст. Дайте йому назву.**

1. В Англії не прийнято гучно говорити, жестикулювати, взагалі виказувати свої почуття. У розмові уникають категоричних тверджень, використовуючи фрази: «мені здається», «я вважаю», часто закінчують речення сполученнями: «Чи не так?», «Чи не правда?»

2. В індійців Бразилії діє таке правило: якщо хтось бажає піти, він повинен підійти до кожного з присутніх окремо (скільки б їх не було), повідомити про те, що йому необхідно йти, і почути: «Йди». Загальне «До побачення» — порушення правил вихованості, на вас після цього дивитися не будуть.

3. Давні греки вітали один одного: «Радій!», а сучасні греки: «Будь здоровим!» Араби говорять: «Мир із тобою!», індійці одного з племен: «Усе добре!». Згідно з мовленнєвим етикетом Китаю, після вітання треба обмінятися репліками: «Ти їв?» — «Їв» (чи «Ще ні»).

4. Давні єгиптяни вважали, що під час короткої зустрічі немає часу дізнаватися про здоров'я співрозмовника взагалі, тому при зустрічі цікавилися конкретним станом: «Як потієте?» У Монголії і сьогодні під час зустрічі запитують: «Як ваша худоба? Як зимуєте? Як кочуєте?», навіть якщо вони давно не кочують і не тримають скота.

5. Англійці по-іншому ставляться до прощання з гостями. Навіть існує такий вислів «піти по-англійськи», тобто непомітно і не прощаючись ні з ким.

6. Учені накопичили багато спостережень над тим, як відрізняються одні й ті ж формули етикету в різних народів. Методичний коментар. Під час перевірки цього завдання

доцільно поставити перед класом такі завдання:

- під час слухання тексту складіть його план;
- доповніть текст відомостями про правила поведінки, прийнятні серед українців.

Дослідження етикетних народних висловів

► Прочитайте українські народні вислови — доброзичливі побажання. Які правила мовленнєвого етикету вони відображають?

1. Дай, Боже, вашими устами мед пити.

Щоб ти ходив, як води ходять!

Щоб ти ходив поки світа та сонця!

Доброму чоловіку продовж, Боже, віку!

Щоб тебе добра година знала!

1. Година вам щаслива! Щоб ви бачили сонце, світ і діти перед собою! 3. Скільки в лісі пеньків, щоб у тебе було стільки синків!

4. Бодай на вас добра година та грошей торбина, а до того дітвори сотні півтори!
5. Великий рости, щасливий будь, себе не хвали, другого не гудь.

► Прослухайте дві думки з приводу мовленнєвого етикету. Висловіть свою точку зору.

1. Вважається, що мовленнєвий етикет є однією з важливих характеристик поведінки людини. Бо без знання прийнятих у суспільстві форм етикету, без вербальних форм вираження ввічливих стосунків між людьми, індивід не може ефективно, з користю для себе й оточуючих здійснювати процес спілкування. Стельмахович М. Г. з цього приводу зауважує: «Не треба забувати, що будь-який, навіть найменший відступ від мовленнєвого етикету псує настрій, вносить непорозуміння в людські стосунки, а інколи навіть калічить душу і ранить серце людини».
2. На жаль, сьогодні ми стикаємося все частіше з молодіжним сленгом у спілкуванні, який пересипаний нав'язаними нам з інших мов, нечемними, часто навіть і брутальними словами, словами іншомовного походження, які вживаються в прямому чи переносному значенні, злиттям слів, які чужі українській мовній традиції та спілкуванню. Чомусь деяка молодь вважає

Домашнє завдання

► **Провести лінгвістичне дослідження «Уживання вставних слів та конструкцій у мовленні моїх сучасників».**

► **Підготувати монологічне висловлювання із теми «Етикетна роль міміки та жестів».**

► **Складіть правила використання займенників «ви» і «ти» в українському мовленнєвому етикеті.**